

Tomasz Szyszlak, Grzegorz Tokarz

"Lwowskie sacrum, kijowskie profanum. Grekokatolicyzm w ukraińskiej przestrzeni publicznej od pierestrojki do pomarańczowej rewolucji", Tomasz Szyszlak, Warszawa 2012 : [recenzja]

Wschodnioznawstwo 7, 355-357

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

**Tomasz Szyszlak, *Lwowskie sacrum, kijowskie profanum.*
Grekokatolicyzm w ukraińskiej przestrzeni publicznej
od pierestrojki do pomarańczowej rewolucji,
Polskie Towarzystwo Religioznawcze, Warszawa 2012, ss. 346
(Grzegorz Tokarz)**

Kwestie związane z odrodzeniem się religii w krajach, które w przeszłości poddawane były przymusowej ateizacji, stają się coraz bardziej popularne wśród polskich badaczy. Pojawiły się liczne publikacje dotyczące tego tematu. Jedną z ciekawszych i ważniejszych pozycji, które są dostępne na polskim rynku wydawniczym jest książka Tomasza Szyszłaka „Lwowskie sacrum, kijowskie profanum. Grekokatolicyzm w ukraińskiej przestrzeni publicznej od pierestrojki do pomarańczowej rewolucji”.

W rozdziale I zatytułowanym „Religijna Ukraina” Autor scharakteryzował główne Kościoły i związki wyznaniowe działające na ziemiach ukraińskich. Poprzedził powyższy opis krótkim rysem historycznym, dzięki czemu można łatwiej zrozumieć meandry kształtowania się różnych struktur kościelnych. Wśród najważniejszych wymienić należy Ukraiński Kościół Prawosławny, Ukraiński Autokefaliczny Kościół Prawosławny, który wyewoluował w Ukraiński Kościół Prawosławny Patriarchatu Kijowskiego, Ormiański Kościół Apostolski, Kościół Rzymskokatolicki, Ukraiński Kościół Ewangelicko-Luterański, Niemiecki Kościół Ewangelicko-Luterański, Zakarpacki Kościół Reformowany, Ogólnoukraiński Związek Zjednoczeń Ewangelicznych Chrześcijan Baptystów i Ogólnoukraiński Związek Chrześcijan Wiary Ewangelicznej-Zielonoświątkowców. Autor podał liczebność nie tylko wymienionych wyżej struktur religijnych, ale także ponad 120 innych, mniejszych związków religijnych.

Rozdział II „Dwa grekokatolicyzmy – historia i współczesność” opisuje ważne wydarzenia, które miały wpływ na kształtowanie się grekokatolicyzmu przez setki lat. W tym kontekście wymienić należy dwie unie, brzeską i użhorodzką, represje Rosji radzieckiej i odbudowę instytucjonalną za czasów rządów Michaiła Gorbaczowa. Szczególnie interesujący wydaje się fragment dotyczący problemu związanego z tożsamością Ukraińskiego Kościoła Grekokatolickiego. Pojawiło się pytanie, czy jest on częścią Kościoła kijowskiego, czy też jego „córka, podporządkowaną Rzymowi”. Inni głosili poglądy, iż ma dwa pnie, katolicki i prawosławny. Kolejne stanowisko zakładało, iż grekokatolicyzm zawiera w sobie wiele obcych

„naleciałości”, które zresztą tworzą jego siłę. Przejawem instytucjonalnym dyskusji o tożsamości może być walka o „właściwą” nazwę Kościoła (Kościół Grekokatolicki, Ukraiński Kościół Katolicki, Kijowski Kościół Powszechny, Patriarchalny Kijowski Kościół Powszechny, Partykularny Ukraiński Kościół Katolicki).

W rozdziale III zatytułowanym „Ekumenizm i konflikty międzykonfesyjne” Autor w szczegółowy sposób przedstawił „politykę ekumeniczną” grekokatolików, tutaj należy wspomnieć o pracach nad „Koncepcją pozycji ekumenicznej”, które rozpoczęto w 1998 r. Tomasz Szyszlak przedstawił stosunki między grekokatolikami i wyznawcami prawosławia; należy w tym kontekście przypomnieć o spotkaniu z czerwca-lipca 1998 r., kiedy to w Wiedniu rozmawiali przedstawiciele Ukraińskiego Kościoła Grekokatolickiego i Ukraińskiego Kościoła Prawosławnego. Zadeklarowano, iż należy doprowadzić do normalizacji stosunków oraz podjąć działania, których celem byłoby pojednanie. Równie ważny wydaje się fragment omawianej książki dotyczący relacji między grekokatolikami a katolikami rzymskimi. Nie wydają się one najlepsze, ten stan rzeczy obrazować może konflikt o kościół św. Elżbiety we Lwowie.

W rozdziale IV „Profanum wobec sacrum” Autor skupił się na takich kwestiach jak prawo wyznaniowe, instytucje polityki wyznaniowej, oświata i religia, zwrot mienia, społeczeństwo wobec grekokatolików. Szczególnie interesującym wątkiem wydaje się stosunek partii politycznych do tego wyznania. Ugrupowania lewicowe, np. Postępowa Socjalistyczna Partia Ukrainy, czy Komunistyczna Partia Ukrainy deklarując poszanowanie dla religii, podkreślają równie mocno potrzebę zachowania wolności sumienia. Środowiska centrowe, np. Partia Zielonych Ukrainy, Pracująca Ukraina czy Aгрarna Partia Ukrainy nie podejmowały tematu grekokatolicyzmu. Jedno z najważniejszych ugrupowań Partia Regionów w swoim programie uznała za konieczne: „sprzyjanie dialogowi międzykonfesijnemu w społeczeństwie ukraińskim, zabezpieczenie w każdym regionie równych możliwości dla działalności wszystkich konfesji, nieingerowanie organów państwowych w sprawy organizacji religijnych, uwzględnienie interesów ogólnonarodowych oraz religijnych w procesie tworzenia sieci organizacji religijnych”¹. Ludowy Związek „Nasza Ukraina” apelował o sprzyjanie rozwojowi Kościołów i szeroko rozumianej duchowości mieszkańców ziem ukraińskich.

Rozdział V, zatytułowany „Sacrum wobec profanum” opisuje działalność duchownych grekokatolickich w wojsku, funkcjonowanie mediów grekokatolickich oraz szkolnictwo grekokatolickie. Najciekawsze wydają się analizy Autora dotyczące uczenia teologii. Odnieść się w tym kontekście należy do dokumentu o nazwie „Koncepcja Oświaty Teologicznej na Ukrainie” (47 punktów). Wspomniano w niej m.in. o trzech formach oświaty teologicznej (monologicznej, dialogowej

¹ T. Szyszlak, *Lwowskie sacrum, kijowskie profanum. Grekokatolicyzm w ukraińskiej przestrzeni publicznej od pierestrojki do pomarańczowej rewolucji*, Warszawa 2012, s. 257.

i medytacyjnej), uznano, że teologia jest dyscypliną naukową, której adepci mają zostać w przyszłości teologami (naukowcami), duchownymi, katechetami, czy np. znaleźć się wśród personelu pomocniczego.

Omawianą książkę kończy aneks (który Autor nazwał materiałami uzupełniającymi), znalazły się w nim Ustawa z kwietnia 1991 r. o wolności sumienia i organizacjach religijnych i tabele dotyczące różnych Kościołów działających na Ukrainie.

Źródła, z których korzystał Autor są imponujące, dotarł do różnych dokumentów, cytował prasę, sięgnął do Internetu, przeprowadził wywiady. Wykorzystał najważniejsze monografie i artykuły naukowe dotyczące omawianego zagadnienia.

Stwierdzić należy, iż praca Tomasza Szyszlaka ukazuje polskiemu czytelnikowi ważny fragment życia religijnego na Ukrainie, dodatkowym pozytywnym aspektem jest jasność języka, którym posługuje się Autor, dzięki czemu po omawianą monografię sięgnąć może zarówno naukowiec, jak i laik.